

Quaderns d'Història

VEÏNATGE I EXEMPCIÓ FISCAL A VALLS: A PROPÒSIT DE LES FRANQUESES ATORGADES AL SEGLE XIV I XV

per Jordi Morelló i Baget

Paraules clau: demografia medieval, exempció fiscal, franqueses, Valls

Resum: L'estudi, centrat en el cas de Valls, mostra que, per ser admès amb la condició de veí, calia obtenir franqueses temporals, és a dir, exoneracions d'impostos i altres prestacions que les autoritats de la ciutat atorgaven als forans a fi i efecte d'afavorir el dinamisme demogràfic i econòmic. A partir de diverses disposicions emanades del Consell local, l'autor presenta els trets i les particularitats de la política d'afranquiacament desenvolupats entre la segona meitat del segle XIV i final del segle XV. Examinant un gran nombre d'exempcions (unes 180, d'acord amb la llista que s'adjunta en l'article), podem observar l'evolució d'aquesta pràctica en tot allò que afecta els beneficiaris, és a dir: el seu número d'identificació, lloc d'origen i professions. D'altra banda, podem contrastar aquestes dades amb la normativa corresponent —per exemple, en relació als períodes d'exempció—. Finalment, volem assenyalar el caràcter parcial d'aquestes franqueses, ja que hi havia contribucions que no eren exonerades. És per aquesta via que es pot qüestionar la liberalitat, més aparent que real, ja que al cap i a la fi era utilitzat amb la finalitat d'atreure nous contribuents.

Abstract: As it is noticed in the town of Valls (Tarragona), the entrance in a neighbourhood was usually followed by the granting of temporal franchises, that is to say, the exemption from taxes (and other services) that the municipalities granted to foreigners, in order to increase the population and the development of certain activities or services. Analyzing some rules coming from the Council of Valls, the author points out the directions and peculiarities of these enfranchisements, between the second half of the XIVth century and the second half of the XVth century. Examining a large number of exemptions (about 180, according to the list attached to the article), one can observe the evolution of this practice as far as the number, origin and occupation of the beneficiaries are concerned; and also, it is possible to contrast these data with the corresponding municipal rule, for example, with regard to the different periods of possession of these exemptions. Nevertheless, it is in the fiscal question where the author calls the reader's attention, because not all the contributions were enfranchised. To sum up, the author suspects about the supposed liberality of a practice that, after all, was used in order to attract new taxpayers.

Per a l'època de què parlem és evident que el veïnatge, és a dir, la pertinença a una determinada comunitat de veïns, implicava quelcom més que el simple fet de ser habitant o de tenir domicili en un lloc. Certament, la condició de veí presenta diferents cares: d'una banda, permetia emparar-se sota els privilegis i franquícies concedides a favor de tota la comunitat (per consegüent, a tots els qui, d'una manera o d'una altra, podien ser-ne considerats membres de ple dret), mentre que, d'una altra banda, portava implícita la submissió a una sèrie d'obligacions, tant de caràcter comunitari com extracomunitari (referit, en aquest cas, a obligacions que podien ser concrets envers la Corona, la Senyoria o envers d'altres instàncies superiors). De tota manera, aquí anem a parlar de l'ingrés en el veïnatge i de les condicions imposades als qui, venint de fora, entraven a formar part d'una comunitat de veïns.

Al segle XIV (si no d'abans), l'adquisició del veïnatge començà a ser regulada i sotmesa a la normativa elaborada pels propis Consells, directament interessats a afavorir l'assentament de nous pobladors.¹ Certament, per als coetanis aquest assentament era pres com un signe inequívoc de prosperitat, mentre que la pèrdua d'habitants es considerava tot un símptoma de crisi i d'empobriment. Ara bé, la necessitat d'atraure o captar nous pobladors (o, si de cas, de contrarestar la tendència inversa) podia respondre a diversos motius, ja fos, unes vegades, per tal d'incentivar algunes activitats econòmiques, cosa que, de retruc, tindria efectes positius sobre el comerç i la manufactura local, ja fos, altres vegades, per tal d'assegurar determinades prestacions al conjunt de la població. Això és prou evident quan els beneficiaris eren menestrals o persones aptes per desenvolupar determinats serveis comunitaris. Però, en darrera instància, l'establiment de nous pobladors també esdevenia necessari per tal d'assegurar futurs contribuents, fet que —com ja apuntava Max Turull en el cas cerverí— acabaria repercutint positivament en la hisenda del municipi.

Hem dit que el fet de ser veí anava lligat a tot un conjunt d'obligacions diguem-ne veïnals, entre les quals caldria posar en primer terme les de caire fiscal. Almenys en algunes localitats, l'ingrés en el veïnatge implicà beneficiar-se d'una sèrie d'exempcions fiscals duradores al llarg d'un període de temps límit, sovint a 10 anys. En sentit estricte, es podria dir que durant aquest temps, malgrat tenir residència, encara no s'era veí, ja que no es participava en les càrregues de la comunitat tal com ho feien els altres. En aquest article volem incidir, precisament, en el règim fiscal diferencial a què aquest tipus de concessions donaria lloc, i la consegüent delimitació d'un grup de persones amb un denominador comú: el fet d'haver rebut una franquesa. Això no obstant, no es pot pensar que aquestes fossin igual de generoses per a tothom, com també caldrà posar de relleu.

En l'adquisició del veïnatge, però, se seguien una sèrie de procediments que, en el cas de Valls, no eren gaire diferents respecte del que pugui ser observat en altres localitats. Prèviament a tot, hauríem de cercar la reunió del Consell on s'hauria fet la presentació del sol·licitant i on s'hauria deliberat si s'acceptava o no i, en cas afirmatiu, quin tipus de franquesa havia de rebre. En aquest punt, es donava als jurats plenes competències per dur a terme totes les gestions que requerís cada cas. Pel que fa a les exempcions de tipus fiscal, es tindria en compte tota la casuística que podia generar, tant dels béns i tributs en els quals no hauria de contribuir com dels béns i tributs en els quals sí que ho hauria de fer. Tot això quedaria implícit en el posterior acte d'acceptació, on intervenien tant els representants

municipals (jurats) com els senyoriais (batlle), cosa que podia donar lloc, si de cas, a la confecció d'uns capítols per tal d'assenyalar totes les condicions i precisions que es consideressin pertinents.

Les condicions estipulades en aquests actes es mantindrien fins a la fi del període establert a no ser que el beneficiari volgués renunciar a la franquesa per pròpia voluntat, o ja fos que s'anul·lés per incompliment de les condicions pactades; per exemple, per no fer residència de forma continuada o per no exercir l'ofici segons els pactes establerts. Tan sols quan el període assignat arribava a la seva fi, l'individu en qüestió ingressaria en el veïnatge pròpiament dit, amb tots els drets, sí, però també amb totes les obligacions i, en primer terme, amb el deure de participar en totes les contribucions municipals, sense cap mena ja d'exclusió.

Així doncs, parlem de franqueses limitades quant a l'objecte d'exempció, en la mesura que no suposaven deslliurar al beneficiari de totes les obligacions fiscals existents, i limitades temporalment, ja que tenien establerta una data de caducitat. A més, el període de temps no sempre fou el mateix en tots els casos, depenent de les èpoques considerades o de casos més particulars: a Valls, com indicarem després amb més detall, pot oscil·lar des de només 3 anys fins a 20. Fos com fos, el resultat era una fiscalitat molt més suau (o menys opressiva, si es vol) que la que gravitava damunt els altres vilatans —veïns de ple dret—, en alguns aspectes equiparable a la situació fiscal d'altres col·lectius (en això caldrà tenir present sobretot el cas brindat pels clergues).²

Naturalment, la recepció de gent forana ha deixat rastre en la documentació municipal, algunes vegades a través de registres específics, com els *Llibres d'aveïnament* o de veïnatge que es conserven en alguns llocs.³ Gràcies a aquest tipus de fonts (o d'altres que proporcionin informació similar) es poden conèixer els resultats concrets de la política d'aveïnament desenvolupada a cada localitat. La qüestió interessa no només als estudiosos de la demografia (que poden trobar aquí una veritable mina pel que fa als moviments migratoris o, si més no, a la mobilitat de la població), sinó també als qui, com nosaltres, s'interessen per la fiscalitat municipal, sempre que tals assentaments vagin acompanyats —com en el nostre cas— d'exempcions de tipus fiscal. De fet, en la manera d'abordar aquesta qüestió —i en l'explotació del tipus de font esmentada—, hom ha tendit a ressaltar-ne els aspectes demogràfics, passant per alt o tractant d'esquitllèbit els aspectes fiscals que poden acompanyar aquelles concessions. Tanmateix, en el cas que tractarem aquí, aquest fenomen perdria bona part de la seva significació si no es tingués en compte el component fiscal, que també serveix per contextualitzar-lo.

A Valls, com en altres municipis catalans,⁴ esdevingué habitual, doncs, concedir franqueses o exempcions de tipus fiscal a tots aquells que sol·licitessin d'establir-se a la vila fent-hi residència contínua, de vegades a condició també de comprometre's a exercir algun ofici. Certament, la concessió d'una franquesa no fou l'únic mitjà utilitzat pel municipi. Una altra pràctica podia ser atorgar diners en préstec, a més d'oferir altres ajuts al nou veí; per exemple, en el trasllat dels seus béns mobles des del lloc de procedència o bé costejant el lloguer de la casa on s'havia d'hostatjar. Ara bé, en un clima de forta pressió fiscal —situació dominant en els municipis catalans de finals del s. XIV—, la possibilitat de concedir exempcions fiscals esdevingué un bon instrument que els dirigents municipals podien usar, en principi, sense cap mena de traves o restriccions.

A més, des del punt de vista dels nouvinguts, l'obtenció d'una franquesa devia ser quelcom més abellidor que l'obtenció d'altres tipus d'ajudes, com els indicats préstecs, encara que una i altra cosa no són excloents.

De fet, tot i parlar d'un fenomen molt generalitzat, els criteris adoptats en la corresponent política d'enfranquiment poden variar, i força, segons el lloc. Si més no, parlem d'un fet que guarda molta relació amb les particularitats del sistema fiscal que s'anà configurant a cada lloc i dels diferents estadis pels quals anà passant. En principi, l'adopció d'uns criteris o altres dependria tant d'aspectes conjunturals com també de la direcció marcada per la pròpia classe dirigent d'acord amb els seus interessos, no sempre orientats a l'interès més general. En el cas vallenc, podrem seguir l'evolució en la concessió de franqueses, tant pel que fa als diferents avantatges fiscals atorgats com pel que afecta a les variacions produïdes en el transcurs d'un període de temps força ampli: des de finals del s. XIV fins a la segona meitat del XV.⁵ Ara com ara, volem incidir de manera més especial en la vessant fiscal —que és, justament, la que permet denominar tals concessions amb el terme *franquesa*—, però tampoc sense deixar de banda altres aspectes que serviran per emplenar una faceta de la demografia vallenca. A més, en la mesura que parlem d'una època tradicionalment considerada de recessió (o, si més no, d'estancament de la població), és clar que la posada a punt d'una política d'enfranquiment és també exponent dels esforços realitzats per part dels governants locals en la superació de la crisi.

Abans de tot, caldria fer algun comentari sobre les nostres fonts d'informació, que bàsicament són dues. Una és l'anomenat Llibre Gros (que, pròpiament, caldria citar com a Llibre Vermell).⁶ Es tracta d'un volum miscel·lani on, entre moltes altres qüestions (ordinacions i crides, capítols de clavaria, arrendaments d'impostos, capítols d'imposicions, etc.), trobem inserits diversos llistats, en els quals s'anoten les persones que foren enfranquides pel municipi vallenc en diferents períodes. De fet, malgrat no formar part d'un registre específic, aquestes anotacions tindrien un cert parangó amb els llibres de veïnatge d'altres llocs. Aquestes nòmines poden anar precedides pel text d'alguna crida ordenada pels jurats de la vila, de gran interès per conèixer la política d'enfranquiment endegada pel municipi.⁷ L'altra font utilitzada han estat les Actes del Consell.⁸ En els diferents volums conservats hi trobem deliberacions relatives a concessions, o més aviat a demandes de franqueses, però envers les quals no sempre es pot saber si finalment es concediren, pel fet que el Consell solia traspassar la decisió final als jurats.

A priori, caldria pensar que hauria d'existir una certa complementaritat entre una i altra font, però el fet és que no es dona gaire correlació pel que fa als subjectes que tenim localitzats per una i altra banda. Tenint en compte, a més, que les Actes del Consell només ens poden informar d'alguns períodes d'anys (i contenen importants llacunes, com la que va del 1403 al 1450), hem de donar per fet que el nombre d'enfranquiments hauria estat més elevat del que podem arribar a comptabilitzar a través d'aquestes dues fonts, fet que no desmereix la seva vàlua com a principal base documental en la qüestió que ens ocupa (tot deixant de banda els Llibres d'Estimes, als quals haurem de referir-nos més endavant).

La normativa generada

Per al cas de Valls, desconeixem tot el referent a l'inici d'aquesta pràctica d'enfranquiment, que podria ser poc o molt anterior als primers referents documentals que tenim disponibles i que presentarem més endavant. Per a la primera meitat del s. XIV, tenim constància d'alguns préstecs concedits a alguns nouvinguts, però en cap cas no s'indica res sobre exempcions fiscals.⁹ El costum de concedir franqueses als nouvinguts es pot considerar un fenomen més tardà o, en tot cas, generalitzat a la segona meitat del s. XIV. Més concretament, hom tendiria a creure que la pràctica de l'enfranquiment s'hauria iniciat a la dècada de 1370 (resulta estrany, per exemple, que a les ordinations promulgades per l'arquebisbe Clasquerí el 1369 no s'hi faci ni la més mínima al·lusió), però hauria estat a partir de la dècada de 1380 quan començà a tenir més empena, com ja es farà palès més endavant. Ben mirat, és a finals de la catorzena centúria —justament coincidint amb una major difusió del fenomen— quan assistim al sorgiment d'una normativa municipal, amb la fixació de totes les condicions i forma d'atorgar aquestes franqueses. És, doncs, a partir d'aquest moment quan podem parlar pròpiament d'una política d'enfranquiment.

En tot cas, parlem d'una normativa que s'anà elaborant en base a successives disposicions formalitzades com a crides, a partir de les quals es donaven a conèixer les condicions que els dirigents municipals estaven disposats a oferir als qui volien accedir al veïnatge. Tot seguit, eren els jurats els qui negociaven amb els interessats, introduint, si de cas, algunes condicions o avantatges que no estaven contemplades a les crides generals. L'enfranquit havia de prestar homenatge al batlle, mentre que un notari, o el mateix escrivà del Consell, prenia acta del moment. Així, doncs, cal parar atenció a aquestes crides per tal de conèixer quin fou el rumb que seguí el municipi en l'atracció de nous pobladors:

En el Llibre Gros s'insereix una crida realitzada el 14-III-1394 per la qual es comminava tots els interessats a que mostressin als jurats i oïdors de comptes el comprovant o l'acta acreditativa d'haver rebut una franquesa. El fet s'ha d'entendre com una mesura verificadora per part municipal quan, d'altra banda, sembla denotar una falta de control sobre les franqueses concedides fins aleshores. Tanmateix, podria tractar-se del primer pas donat pel municipi de cara a confeccionar un registre global de tots els beneficiaris, cosa que fins aleshores s'hauria gestionat de forma individual. El mateix escrivà del Consell prengué l'acta, anotant totes les franqueses de tots aquells que les hi portaren, fet que pressuposa, doncs, la tinença d'alguna mena d'aval o justificant.¹⁰ En total, acudiren a aquesta crida una desena de persones, comptador des del 1384 fins a aquella data (en el corresponent llistat, s'hi afegeix una altra persona enfranquida posteriorment al moment de la crida). A jutjar, doncs, per aquest reduït nombre, no sembla que es pugui parlar d'una política d'enfranquiment gaire avançada. Més enllà, però, de la data de concessió i de la seva durada (10 anys, en la majoria de casos anotats), res no s'indica del tipus de franquesa que s'havia atorgat. Sigui com sigui, té el mèrit de constituir la nòmina més antiga de totes les que es recullen al Llibre Gros.

Dos anys després, segons una determinació del Consell del 25-III-1396, es publicava una altra disposició per la qual s'enfranquia del moble tota persona forana que volgués venir a fer residència a la vila (per fer habitació, segons es diu), en aquest cas duradora

a 12 anys (i ja no a 10, com hauria estat fins aleshores). Això es justificava per la consegüent recuperació demogràfica que reportaria, alhora que es fa ressò de la despoblació de la vila (“per tal manera que los alberchs que estan rónechs se pusquen poblar”) i, no menys important que l’anterior, per ajudar a suportar els càrrecs de la vila (“e als mals de la vila per imposicions o en altre manera ajuden a suportar”).¹¹ Això constitueix tota una declaració de principis pel que fa als motius que impulsaven als dirigents municipals a cercar l’establiment de nous vilatans. De fet, la captació de futurs contribuents als impostos municipals seria quelcom especialment necessari en la situació financera en què es trobava la vila per aquesta època;¹² d’aquí la prorroga del període de gaudi a dos anys més. De tota manera, parlem d’un enfranquiment parcial, ja que afectava només uns determinats tipus de béns (el moble, i no pas l’immoble) i uns determinats tipus d’impostos, i no precisament de tots els possibles. Així, un àmbit molt important de la fiscalitat, el representat per les imposicions (impostos indirectes), no estava contemplat en aquestes franqueses, tal i com es desprèn de la frase anotada abans.

Però, per sortir de qualsevol dubte, cal portar a col·locació una disposició de data desconeguda, però que potser caldria situar al segon decenni del s. XV (no en va, precedeix un llistat d’enfranquits que comença el 1410), on tenim indicades totes les condicions fiscals estipulades en els corresponents actes d’enfranquiment. Pròpiament, es tracta d’una *norma de franquea*, on es delimita prou bé quin era l’abast de l’exempció continguda a les franqueses de la vila, almenys de les que haurien estat atorgades d’ençà aleshores. El text presenta un format de clíxé que val la pena de transcriure literalment:

Nos etc. jurats e síndichs de la universitat de la vila de Valls l’any present e dejús scrit, de voler e determinació de nostre Consell, per actoritat del offici que husam, de certa sciència, ab tenor de les presents, enfranquim e franquea fem a vos, vey tall etc., del loch de tall etc., are vehí nostre, de tots vostres béns mobles, solsament de questa; emperò, que no us enfranquim de negun siti, censalls ni de violaris, fogatges ne de imposicions, ne de negun *servitum* veynall que la universitat de Valls faça durant lo temps de la present franquea, ne del husatga *Princep Namque*, ne del erbatge, dotzè, beure de casa, dret del bestiar, molinatge o d’altre dret inposador en la dita vila, com se vulla sia inposat e nomenat; la quall franquea volem que dur e obtinga fermetat de la primervinent festa etc. contínuament comptants e tinent vostro alberch en la dita vila, e nos pus anant. E si cars era que no compliseu o no voliets complir la dita stada dels dits XX anys contínuament vigents en la dita vila o terme d’aquella, que ajau e siau tengut de pagar un florí a la dita vila per cascun any que absents serets o absència farets de la dita vostra contínuada stada, e de açò prestarets sagrament e homanatge en poder de la honrada cort de complir les desús dites cosses.¹³

Així, doncs, tals franqueses afectaven únicament els béns mobles (exclòs tant el siti com també les rendes de censals i violaris) i únicament la contribució a les quèsties (talles ordinàries). S’exclouen de manera explícita altres contribucions, com les imposicions (d’aquí aquella frase recollida el 1396: “als mals de la vila per imposicions o en altre manera ajuden a suportar”), així com els fogatges i el *Princeps Namque*, sobre el qual el

municipi no tenia potestat de donar exempcions, a més del que es qualifica amb el terme genèric *servituts veïnals* (l'una de les quals seria, per exemple, l'obligatorietat de participar en les obres públiques que es duguessin a terme), i altres exaccions conegudes amb els noms d'*herbatge*, *beure de casa*, *dret del bestiar*, *molinatge*..., a banda del referit *dotzè*; tota una mostra, doncs, de la rica nomenclatura fiscal que la vila havia anat encunyant a base de diversificar els seus recursos fiscals.¹⁴ Ben mirat, sembla que es posi més èmfasi en les exclusions (la majoria dels tributs al·ludits) que no pas en el que era objecte d'enfranquiment (tan sols la *quèstia*), cosa que pot fer l'efecte d'estar davant de franqueses d'abast molt limitat. En tot cas, qualsevol estimació en aquest sentit haurà de ser postergada per a després... De moment, hem de continuar passant revista a d'altres disposicions realitzades pel municipi.

El 1426 es feia una altra crida, segons la qual tothom que vingués a la vila seria enfranquit de tot llur moble per 20 anys. Tal enfranquiment no incloïa, doncs, el siti (béns immobles) ni tampoc els censals ni violaris. Tampoc incloïa fogatges, imposicions, servituts veïnals, contribucions per *Princeps Namque*, herbatge, dotzè, beure de casa, dret de bestiar, molinatge ni "altre dret imposador com se vulla que sia inposat e nomenat". Tret, doncs, d'algunes puntualitzacions, es tracta d'una reiteració de la disposició que ja hem comentat abans. Com a aspecte nou, als beneficiaris de la franquesa els era permès de portar el vi obtingut de les seves collites durant tres anys, sempre que fos destinat a consum propi (i sense defraudar la imposició del vi). I, si cas era que el beneficiari se n'anava abans, hauria de pagar 1 florí pels anys que hagués faltat fins a complimentar el període assignat.¹⁵ Tot plegat, el que més sorprèn és l'ampliació del temps de gaudi a 20 anys, o sia, a un període de temps francament molt ampli.

Probablement, les disposicions donades pel Consell haurien estat força freqüents durant l'època en què ens trobem, però la manca de la font essencial —les Actes del Consell— ens obliga a fer un salt considerable. Així, del 1426 passem al 1454, quan es plantejà la necessitat de posar ordre als actes d'enfranquiment. En efecte, aquell any es deia de revocar totes les franqueses que s'havien atorgat (a 20 anys, com ja sabem), puix que es tenia intenció de fer noves concessions (no s'indica, però, com ni en quin aspecte es volien renovar). Per aquesta raó, es constrenyia a tots els qui tinguessin franquesa a denunciar-ho sota amenaça de perdre-la si no ho feien així.¹⁶ De nou, a finals del 1455, es feia una altra crida a propòsit de la franquesa que demanaven alguns forasters: es deia aleshores de concedir-la a tothom ("generalment") per 20 anys, però sense tractar d'imposar-ho, de manera que, si algú la demanava per menys temps, també s'acceptaria.¹⁷ Uns anys després, es deia de servir l'ordinació antiga respecte dels que havien estat beneficiaris de franquesa per 10 anys, temps durant el qual haurien de romandre a la vila si no volien caure en la sanció que ja hem vist anotada abans, és a dir, d'1 florí per any d'absència.¹⁸ Això és, tot el que podem dir sobre les disposicions emanades del Consell municipal que, com hem vist, posen especial atenció en el temps de gaudi i la coexistència de franqueses donades a diferent temps. Però la impressió de tot plegat és que tal normativa hauria experimentat poques variacions respecte dels seus inicis (a finals del s. XIV), llevat, doncs, de la important ampliació formalitzada el 1426. De tota manera, en la presentació dels casos particulars podrem trobar-ne algun que no s'emmotlli o que no sigui un simple miratge de les disposicions generals.

Part I: Tipologia i exempcions fiscals

Ja hem vist que, en diverses de les disposicions comentades fins aquí, es feia menció a diverses modalitats contributives o, si més no, a expressions que hi fan al·lusió. De cara a tenir una visió més clara del veritable abast de les exempcions contingudes en aquestes franqueses, cal fer algun comentari —per força breu— sobre els termes citats fins ara:

-*qüèstia*: amb aquest terme es fa referència, a nivell local, a talles imposades regularment (en el cas de Valls, esdevingueren anuals d'ençà el 1369), i en base a un sistema de taxació proporcional dit “per sou i per lliura” que s’aplicava sobre el muntant dels patrimonis prèviament declarats i anotats als registres d’estimes. A diferència d’altres talles o repartiments que es feien per motius puntuals (i, per consegüent, de caràcter eventual), en aquest cas es pot parlar amb tota propietat de talles ordinàries.

-*fogatge*: referit en principi a contribucions destinades a finançar les despeses militars de la Corona, repartides sobre el territori en base al nombre de focs que s’havien registrat a cada població, també passà a ser el mètode utilitzat en altres tributs o demandes de la Corona (coronatges, maridatges). A nivell municipal, la contribució en un fogatge solia implicar la realització d’una talla —encara que no necessàriament ni en primera instància—, la qual havia de ser de caràcter diferenciat, bé que prenent de referent la quota indicada per a cada foc.

-*Princeps Namque*: invocant aquest antic usatge, hom es referia a les prestacions militars reclamades pel monarca (l’únic que tenia potestat per poder fer tals demandes sobre tot el conjunt del territori) o referit, si de cas, a les composicions que es feien per redimir aquest servei. A nivell municipal, solia implicar la realització de talles de caràcter indiferenciat, en la mesura que servien per redimir un servei personal que teòricament tothom, sense excepció, havia de complir per igual.

-*dotzè*: amb aquest nom es fa referència a una modalitat de l’impost sobre la renda, o sia, d’impostos que gravaven determinades fonts de renda (les collites de cereals o d’altres productes agrícoles, la cria d’animals, o els guanys ramaders, la producció artesanal, les rendes pròpiament dites, etc.). Els gravàmens es feien segons una o altra proporció (a una dotzena part del volum de la collita o renda declarada en el cas, doncs, d’imposar-se un dotzè). A Valls, el primer exemple d’un impost d’aquest tipus (en la forma d’un onzè) el tenim documentat el 1394, mentre que, ja a principis del s. XV, es troben altres versions del mateix impost (dotzens, vintens).¹⁹ La finalitat d’aquest impost era amortitzar els deutes contrets pel municipi, o per pagar, si de cas, els interessos dels censals, cosa que hauria estat més necessari en el cas de Valls. Posteriorment (a partir de 1408), esdevingué habitual imposar *milanars*, nom amb el qual s’al·ludeix a un impost de caràcter híbrid, que és resultat de la barreja de la talla (quant a la forma de taxar els béns) i de l’onzè (quant a la forma de recaptació). Aquest impost esdevingué molt corrent a Valls, en tant que passà a substituir a les antigues qüèsties (pels volts del 1425).

Dins el camp de la tributació directa, trobem altres enunciats de contribucions que també entraven (pel que direm més endavant) dins la consideració d’un possible enfranquiment o no, i són els següents:

-*talls de mur*: referit a qualsevol talla destinada a sufragar les despeses derivades de la construcció o reforma de les muralles (o de qualsevol reparació que s’hi efectués).

Aquestes talles sovintejaren durant el darrer terç del s. XIV (a partir del famós edicte de Pere el Cerimoniós del 1369, que a Valls es començà a executar gairebé a partir del mateix any). Lògicament, esdevingueren menys freqüents d'ençà la conclusió d'aquestes obres, a cavall dels segles XIV-XV.

-talls per obres d'església: semblantment al cas exposat abans, qualsevol talla destinada a sufragar aquest tipus d'obres o encara d'altres elements relacionats (campanes, vestits i ornamentals litúrgics...). Per al cas de Valls, les talles motivades per raons d'aquesta mena foren força habituals al llarg del s. XV.

-maridatges/coronatges: com se sap, el coronatge era l'impost exigint per fer front a les despeses que comportava l'acte de coronament del rei o de la seva consort, mentre que el maridatge era l'impost establert arran del casament d'una filla del rei o d'una germana. Llur contribució fou objecte de regulació a les Corts de Sant Cugat del 1419 a través de la Transacció establerta entre el rei i el braç eclesiàstic (comptat a raó, cada foc, de mig florí per a coronacions de reis o de reines, i a raó de 8 sous per les demandes de maridatges). A nivell local, la forma de contribuir en aquests impostos fou, habitualment, per mitjà de talles, tal com tenim comprovat en el cas de Valls, i, més concretament, a través de talles per mans, o sia, tenint en compte un cert grau de diferenciació patrimonial.

Altres mencions s'escauen dins el camp de la tributació indirecta, aquella que gravava la transformació i consum de certs productes, o bé la seva comercialització. Més en concret, el que es recull a la normativa de les franqueses es refereix a noves modalitats fiscals aparegudes a la segona meitat del s. XIV, i afegides a tota la sèrie d'imposicions que ja existien de temps enrere (abans del 1350):

-molinatge: impost establert sobre el cereal quan era mòlt al molí (altrament dit *pes de la farina*, ja que també havia de passar per la casa on es pesava abans i després de ser mòlt). A Valls, aquesta imposició ens surt registrada per primera vegada el 1370, no gaires anys després del privilegi concedit per Pere el Cerimoniós a favor de la vila de poder tenir pes de la farina.

-herbatge: imposició relacionada bé amb el servei que prestaven els carnisers, bé amb la utilització de les pastures del terme per part dels propietaris de bestiar. En certa manera, es pot considerar un gravamen afegit a la tradicional imposició de la carn. A Valls, en el trànsit dels segles XIV-XV, s'acostumà a arrendar dos tipus diferents d'herbatge: el de la carn i el del terme, l'un imposat sobre la carn venuda a les carnisseries (en certa manera, com a dret afegit a la tradicional imposició de la carn), i l'altre imposat sobre els caps de bestiar que pasturaven dins dels límits assenyalats, fent contribuir a un tant per cada animal. Per la seva banda, l'anomenat *dret del bestiar* seria homologable a l'esmentat herbatge del terme.

-beure de casa: imposició que gravava la consumició de vi i, de forma més directa, qualsevol consumidor a partir d'una determinada edat. A Valls fa acte de presència a finals del s. XIV (coincidint amb la publicació de les crides comentades abans), però no sembla que s'hagués imposat gaire sovint, almenys de forma independent a la imposició del vi.

Aquest glossari terminològic és en bona mesura il·lustratiu del sistema fiscal creat a Valls al s. XIV. Parlem d'un sistema fonamentat tant en l'impost indirecte (imposicions) com també en el directe (les quèsties), dues fonts d'ingressos de caràcter ordinari que no descartaven el recurs a talles de tipus extraordinari, fetes per motius més específics (obres de murs i valls, d'església...), o a d'altres instruments fiscals incorporats a finals del s. XIV, com fou la creació de noves imposicions, principalment pel que fa als anomenats herbatges, i l'establiment ocasional d'alguns impostos sobre la renda (onzens, dotzens i vintens). Així, per les referències que apareixen en les disposicions de franquesa, podem veure que l'atenció recau més en les contribucions de tipus directe que no pas en les de tipus indirecte. No en va, ja hem vist que les imposicions, almenys en aquesta primera època, no eren objecte d'enfranquiment, però no sempre es mantingué així, com veurem més endavant. A partir, però, de l'enunciat de les crides, queda clar que les franqueses concedides tan sols ho eren de les quèsties, exclusió importantíssima, de tota manera, pel fet de constituir, probablement, la talla més gravosa (atenent, si més no, als muntants de recaptació). Quedaven excloses, per tant, altra mena de talles: totes les altres, que tenien un caràcter extraordinari (fet que no impedia que poguessin establir-se amb força freqüència, almenys durant un temps) i que eren motivades per qüestions més específiques, com ja s'ha vist. En suma, als nouvinguts, alhora que se'ls eximia del jou de la quèstia (i de tot el que la submissió a aquesta talla implicava), se'ls obligava, en canvi, a participar en les càrregues extraordinàries de la vila a través de talles que, malgrat tot, podien ser establertes any rere any, ja fos per un motiu o per un altre. Vist així, es pot considerar que, almenys des del punt de vista fiscal, es tractava de franqueses gaire generoses? La resposta, de tota manera, és difícil de contestar. Si més no, sembla que s'intentava trobar un punt d'equilibri, limitant les exempcions que hom estava disposat a concedir, alhora que es volia assegurar un cert grau de contribució per tal d'incorporar contribuents dels quals poder obtenir alguns ingressos, per mínims que fossin.

La situació dels enfranquits té un clar paral·lelisme envers d'altres col·lectius residents a la vila (homes de paratge i clergues) que podem considerar semiprivilegiats, en la mesura que gaudien d'una sèrie d'exempcions fiscals. El seu cas pot presentar moltes similituds amb el que aquí tractem. Si més no, cal referir-se a les *franqueses de capellà*, que trobarem ja ben avançat el s. XV, i que potser serien homologables a les exempcions que havien rebut els preveres.²⁰ En un altre lloc, hem seguit els plets sostinguts entre la vila i la Comunitat de Preveres i les diverses sentències promulgades a finals del s. XIV que fixaven el seu grau de participació a les contribucions municipals.²¹ Així, ens consta que els membres de l'esmentada Comunitat estaven obligats a contribuir en algunes talles, però molt per sota de tot el ventall de motius que podien justificar-les (o sigui, únicament en talles d'església i en talles de murs, o bé en obres d'altra mena: camins, ponts, etc.), cosa que es restringia molt més encara en funció dels béns que els podien gravar.²² Dit d'una altra manera, els preveres estaven enfranquits de qualsevol talla, llevat de quan es feien pels motius indicats, alhora que gaudien d'exempcions prou avantatjoses quant als béns que estaven sotmesos a contribució. Si a això s'hi afegeix que tampoc havien de contribuir a les imposicions, el resultat és una exempció força àmplia. Tal podria ser, doncs, el tipus de franquesa que s'amaga darrere d'aquella expressió²³ (a banda del fet que el règim fiscal dels capellans no estava subjecte a cap limitació de

tipus temporal com la que planava sobre les franqueses rebudes pels laics). Del que hem dit es desprèn que es tractaria d'una franquesa bastant més generosa que totes les altres, per la qual cosa també es distanciarà de tot el que hem vist indicat a la normativa que imperava al s. XV.

Ara bé, cap dels enfranquits (ni tan sols els que havien rebut franquesa de capellà) no s'escapaven de la seva inclusió en els llibres d'estimes. I això era en compliment de les condicions estipulades a les crides que ja hem comentat: o sia, en tant que havien de contribuir per l'immoble i els censals en totes talles de tipus extraordinari, que en major o menor mesura prendrien de base imposable els béns patrimonials (o una part dels béns) que tingués cada subjecte.²⁴

De fet, ja a les primeres estimes conservades del 1378 trobem algunes anotacions de persones enfranquides, si bé són poques. Llur presència s'ha de considerar indicadora d'una pràctica que tot just començava a prendre volada. Concretament, figuren quatre persones (Guillem Formatge, Antoni Voltor, Pere Constantí i Guillem Carcasses) que tenien enfranquit el moble, alhora que havien de contribuir per l'immoble en base a la suma que hi apareix anotada. Això està d'acord amb el que ja sabem de la política practicada a la vila de Valls, que només considerava el moble com a objecte d'enfranquiment, però no pas l'immoble. Enfront això, trobem un altre cas (Joan Barrau) que era franc en la seva totalitat, la qual cosa no l'eximia d'aparèixer registrat en aquestes estimes.²⁵ D'una manera o d'una altra, tals enfranquiments serien fruit de pactes establerts amb els dirigents municipals que, com a molt, ens haurien de fer retrotraure a 10 anys enrere respecte de l'any en què es confeccionà aquell llibre d'estimes. Aquest fet sembla estar en consonància amb el caràcter emergent del fenomen, que ja veiem expandit a la dècada del 1380 (segons es palesa a partir de la informació continguda al Llibre Gros).

A les estimes d'època posterior és força corrent veure registrats alguns subjectes que, tal i com s'indica a la mateixa font, gaudien de franquesa i que en conseqüència eren francs en part. De tota manera, ens consta que es podien fer tractes de favor amb les persones que havien d'aparèixer en aquests registres. Seria el cas del barceloní Francesc Basset (1431), amb el qual s'acordà que de moment no li seria registrat cap alberg que comprés a la vila. En altres casos (com el de Joan Forçor, el 1419), el municipi es comprometia a mantenir-li com a vàlua del seu alberg el preu pel qual l'havia adquirit, descartant qualsevol altra valoració que es pogués fer en el futur. Naturalment, la fossilització de la vàlua tindria la virtut de poder eludir valoracions més altes en el futur com a resultat de millores practicades damunt d'aquell habitatge. Segurament, es trobarien altres exemples d'índole semblant pel que fa almenys al s. XV, quan les operacions d'estimació de béns passaren a tenir una periodicitat quinquennial.

Justament per això, aquesta font fiscal, tal i com es presenta a Valls, és un bon exponent del control que es volia exercir sobre un sector de la població que a tothora podia crear dubtes fiscals pel fet de ser contributari a mitges. En aquests volums d'estimes, de cada enfranquit se sol indicar l'any d'inici de la franquesa, mentre que a l'inventari dels seus béns sols es registren i computen aquells que estaven obligats a contribuir (generalment, els béns immobles). Hem procedit a comptabilitzar el nombre d'enfranquits a partir de dos d'aquests registres. Així, a les del 1445 trobem anotats més d'una quinzena de subjectes beneficiaris de franquesa,²⁶ mentre que, a les de 1485, el nombre es redueix a

només 7 subjectes²⁷. Encara que no descartem que n'hi hagués més que no hem pogut detectar, una reducció així—en quaranta anys—podria interpretar-se com un cert abandó en la política d'enfranquiment o, si més no, d'una reorientació. En tot cas, caldria dur a terme un examen més a fons d'aquesta documentació (només del s. XV hi ha més d'una desena d'estimes, íntegres o parcials), cosa que permetria complementar (o contrastar) les dades que tenim exposades al quadre final.

Així, doncs, a més de les llistes confeccionades arran de les crides i convocatòries comentades amb anterioritat, l'instrument més idoni per tenir un control sobre la població enfranquida eren les mateixes estimes. A propòsit d'això, ens consta que el 1456 es denuncià el fet d'alguns enfranquits que no havien estat inclosos a les estimes. Davant d'això, el Consell es ratificà en el procediment acostumat, o sia, que tothom que tingués franquesa hagués de declarar mitjançant jurament els seus béns que tingués (el text es refereix al moble, però podria ser un lapsus), ja que tals béns estaven obligats a contribuir en les contribucions citades abans (obres de mur, d'església, maridatge i en altres drets dels quals no n'estaven eximits).²⁸ En síntesi, aquest control era molt necessari, en primer lloc, considerant que per a alguns béns sí que havien de contribuir i, en segon lloc, perquè també era cabdal saber en quin moment o a partir de quan l'individu en qüestió arribava a la fi de la franquesa, moment en què quedava subjecte a tot tipus de contribució, de manera que ja se li podria enregistrar el moble a les estimes que es fessin de nou.

A nivell més particular, cal prestar atenció a alguns casos que foren eximits d'imposicions, ja que constitueix una franquesa menys habitual. A partir de l'enunciat a les crides, hem vist que algunes imposicions (cas del molinatge, herbatges...) quedaven excloses de tals franqueses, és a dir, que també s'havia de contribuir per aquestes imposicions tal com ja es contribuïa en les altres. Ara bé, l'aparició de les anomenades *franqueses de capellà* sembla encabir, pel que hem dit, exempcions d'imposicions (o potser d'alguna). Ja a les mitjanies del segle XV (la primera menció que tenim és del 1453), s'optà per deslliurar alguns contribuents de la imposició de la carn, que precisament era una de les més gravoses. A partir del que veurem exposat al quadre adjunt, es fa palès que se'n beneficiaren persones de cert rang (hi figura, per exemple, algun advocat). Això sí, la durada era menor a l'establert en tots els altres casos, ja que tan sols cobria períodes de 3 anys. També es volgué eximir els mestres de gramàtica que vinguessin a exercir a la vila, tant de la carn com del forment que compressin per al seu menester, a imatge i semblança del que ja es feia en altres llocs, segons es puntualitza.²⁹ En tot cas, cal subratllar el fet que les franqueses més corrents varen ser les que afectaven les contribucions directes i que les exempcions realitzades sobre els impostos indirectes tenien un caire més discriminatori, en la mesura que podien anar adreçades a persones de major rang.

* * *

Ara bé, si volem tenir un quadre més complet del fenomen de l'exempció, també cal referir-se a aspectes situats fora de l'àmbit de la fiscalitat. Així, a més de les exempcions

de tipus fiscal, també podien ser motiu d'exoneració algunes prestacions personals a les quals estaven obligats els veïns de la vila. Seria el cas de les guaites a les quals es fa al·lusió algun cop (i, més especialment, a les guaites de fira, que es feien de nit per tal d'evitar possibles robatoris dins el recinte firal); o seria el cas també dels serveis d'host i cavalcada (no així, pel que hem vist, quan es tractava del *Princeps Namque*) i als hostatges, o sia, a la possibilitat de ser considerat com a tal en qualsevol plet que el municipi sostingués. Per consegüent, l'oferta era més àmplia i no pas circumscrita als aspectes estrictament fiscals.

Tals exempcions (ja fossin fiscals o no) es podien complementar amb altres ajudes. Ja ens hem referit a la possibilitat de concedir algunes quantitats (en forma de préstec o no), sobretot quan es tractava de persones que, per mitjà del seu ofici, poguessin oferir un servei més general a la comunitat. Podem esmentar el cas del barber que fou enfranquit el 1394, a qui, a més a més, es decidí de donar-li 20 sous a compte del lloguer de l'alberg.³⁰ En trobem un altre exemple al cap de només alguns dies, quan s'acordà de concedir 10 florins a un cantirer (i també oller) a condició que fes contínua residència a la vila i que exercís com a tal durant 10 anys.³¹ En aquest cas, res no s'indica, en principi, de l'atorgament d'una franquesa, però no és ni molt menys l'únic cas que ho testifica. El 1395 es deliberà de donar 50 sous a un manyà si feia seguretat de fer estada a la vila durant 10 anys; i tampoc s'indica res tocant a la concessió d'alguna franquesa.³² Malgrat, doncs, la proliferació de les franqueses concedides a partir de finals del s. XIV, sembla que l'ingrés al veïnatge no necessàriament havia d'anar acompanyat d'un enfranquiment de tributs, ja fos a causa de la política selectiva (i discriminatòria?) que practicaven els dirigents municipals o pel fet de donar prioritat a la concessió d'altra mena d'ajudes.³³

Part II: Franqueses concedides i beneficiaris

A continuació, analitzarem diferents qüestions concernents a les franqueses que el municipi vallenc concedí al llarg del període considerat. A partir de les dades disponibles, hem elaborat la taula que es troba al final de tot [Annex núm. 1], en la qual hem tingut cura d'indicar la procedència de la informació (bé del Llibre Gros, bé de les Actes del Consell). Les diferents franqueses documentades estan ordenades cronològicament, ni que sigui únicament pel referent anual. Però, com es veurà, no en tots els casos ha estat possible conèixer la professió, el lloc de procedència o el temps de durada de cada franquesa,³⁴ i de vegades ni tan sols el nom del beneficiari, a causa, doncs, de la imprecisió que sol caracteritzar les anotacions que conformen els llistats d'enfranquits, fins a cert punt comprensible pel fet de tractar-se de forasters. També s'ha de tenir en compte el caràcter concís de la nostra informació (que, en canvi, en alguns casos sorprèn per certs afegitons, per exemple, oferint indicacions suplementàries sobre alguna relació de parentiu, com els qui devien accedir a la franquesa pel fet de ser gendres d'algué de la vila). L'anàlisi d'aquests diferents aspectes ens ajudarà a tenir una idea, tant com sigui possible, del nombre i tipus de franqueses atorgades a Valls al llarg d'aquell període, a fi d'avaluar també la forma de posar en pràctica les normes comentades abans.

ELS BENEFICIARIS

Els primers casos que tenim documentats són del 1384 (exclosos anteriors enfranquits dels quals no sabem en quin moment varen rebre la franquesa), però és a partir d'aquest any que podem apreciar una certa continuïtat quant al nombre d'enfranquits. Per a un període comprès entre els anys 1384 i 1479, coneixem poc més de 180 concessions de franqueses.³⁵ Com ja hem advertit al principi, deixem a banda aquells casos que foren plantejats davant el Consell de la vila, però dels quals no tenim certesa que haguessin rebut finalment la franquesa.³⁶ En alguns casos es fa patent una renúncia explícita per part del beneficiari³⁷.

De fet, els buits poden deure's més al caràcter incomplet de les nostres fonts d'informació que no pas a interrupcions en la pràctica d'enfranquiment, llevat, és clar, d'alguns períodes en els quals la manca d'indicacions pot ser conseqüència de l'expressa renúncia del municipi a continuar la seva habitual política d'enfranquiment, no tant per falta de voluntat com pel fet d'haver d'afrontar situacions especialment adverses. Fem notar, en especial, el salt que es produeix entre el 1404 i el 1410, parèntesi que justament coincideix amb uns anys abans i uns anys després que es fes oficial la suspensió de pagaments de la vila (1406). Aquest fet seria exponent, si més no, de la paràlisi en què es trobà immersa la vila al voltant d'aquell any.³⁸ La reparició de nous enfranquiments (a partir del 1410) s'ha d'entendre com la represa de la política d'enfranquiment i com un clar símptoma de recuperació i de retorn a una situació normalitzada. Potser a partir d'aquest moment hi hagué, per part dels dirigents municipals, una major voluntat de potenciar l'establiment de nous pobladors —enteneu, de futurs contribuents—. En aquesta direcció s'ha d'entendre l'ampliació que es féu a 20 anys en lloc dels habituals 10 anys. En canvi, hi ha altres situacions —per exemple, durant la Guerra Civil de 1462-72— que no semblen haver tingut efectes negatius sobre la política d'enfranquiment, encara que també cal tenir present que per a aquests deu anys només comptem amb la informació proporcionada pel Llibre Gros, a causa de la desaparició de les Actes del Consell.

En tot cas, dels prop de cent anys que podem abraçar, n'hi ha 30 per als quals no tenim constància per ara de la concessió de cap franquesa. Així, enfront d'alguns anys en els quals sembla que el Consell restà totalment inactiu, durant els anys restants és habitual trobar com a mínim una persona beneficiada de franquesa, cosa que pot anar en augment segons el moment, fins a registrar 4, 5 o 6 enfranquits en alguns anys en els quals no sabem fins a quin punt seria resultat d'una major confluència de sol·licitants o bé del desig dels dirigents municipals d'acollir un major nombre de gent.³⁹ L'any que en registra un major nombre —i amb escreix— és el 1420, ja que tenim documentats 11 enfranquits (tots ells localitzats al Llibre Gros).⁴⁰ A no ser que les fonts ens traieixin, aquest any hauria constituït una fita important en l'impuls donat pel Consell en l'establiment de nous pobladors, en un moment en què el municipi es trobava en vies d'haver superat la greu crisi que havia sacsejat les seves finances un temps enrere.

Agrupant aquestes mateixes dades per decennis (tal com tenim exposat al quadre adjunt), es fa encara més patent el caràcter irregular d'aquesta pràctica al llarg del període considerat. Així, és durant la dècada de 1390-99 quan comença a haver-hi certa continuïtat, tot comptabilitzant més d'una vintena d'enfranquits. Tot seguit, la caiguda

que es registra a la dècada de 1400-09 fou a causa de la situació a la qual ja hem fet referència (com hem dit, els enfranquiments desapareixen a partir del 1404, quan més ens aproximem al moment fatídic de la suspensió de pagaments), obrint un parèntesi de 5 o 6 anys. Per contra, a la dècada de 1410-19 assistim a un increment de les concessions, posteriorment frenat i rebaixat a índexs més moderats, fins que a la dècada de 1440-49 podríem tornar a parlar de certa revifalla. Així arribem a la dècada de 1450-59, quan es registra un major nombre d'enfranquiments (és, de fet, l'únic període decennal durant el qual no tenim registrat cap any sense franquesa), per passar a un període (més enllà del 1460) en què el procés sembla desinflar-se. Curiosament, l'índex més baix es troba a la recta final del període considerat (1470-79). ¿És possible que el nombre de sol·licitants hagués realment minvat o que, per contra, la política d'enfranquiment s'hagués fet més restrictiva? En suma, la política d'enfranquiment, amb els seus alts i baixos, presenta uns resultats moderadament satisfactoris en el marc d'una població que, segons el fogatjament del 1414 (exclosos els poblats del terme), havia quedat reduïda a poc més de 210 focs fiscals.

Quadre 1

Decenni	Nombre de beneficiats	Decenni	Nombre de beneficiats
1380-89	7	1430-39	12
1390-99	22	1440-49	28
1400-09	9	1450-59	38
1410-19	31	1460-69	12
1420-29	19	1470-79	4

Naturalment, també hem de referir-nos als destinataris. Tals franqueses solien anar adreçades a una sola persona. N'hi ha, però, que tenen més d'un destinatari, com la franquesa atorgada als dos germans Sartre (1419), o el cas de Jaume i Andreu Mestre (1446), pare i fill, respectivament, a l'igual que els Santgenís (1459). Tampoc es pot descartar que la indicació a un sol beneficiari encobris en realitat una família sencera, si bé l'únic cas on tenim constatat això és en la franquesa atorgada a Joan Forçor (1419), segons es fa constar en els seus capítols. Ara bé, com afirma Roca Traver en el seu estudi sobre València, els immigrants solien ser fadrins, cosa que també es pot presumir per a molts dels individus que tenim documentats a Valls. I no cal dir que en la majoria de casos es tracta d'homes (o és que en l'acte corresponent només importava assenyalar la presència d'aquests), mentre que l'enfranquiment de dones no sembla haver estat gaire habitual.⁴¹ Evidentment, en el corresponent llistat no apareix registrat cap clergue, ja que el clergat constitueix una categoria a part.⁴² Podem afegir que tampoc es menciona cap noble (a diferència del que exposa Cortiella per al cas de Tarragona). Però, més enllà d'aquestes puntualitzacions, que fem basant-nos en informacions molt concises, hi ha una sèrie d'aspectes que mereixen algun comentari més:

Un primer aspecte és el relatiu a les procedències, cosa que no sempre apareix indicat. Per tant, tot el que podem dir haurà de ser a títol orientatiu. En el llistat en qüestió trobem anotades algunes ciutats, com Barcelona (en 3 ocasions), Tarragona (2) Lleida (1), a més de Montblanc (2). De fora el Principat registrem un únic cas: un metge procedent de Morvedre (acollit el 1417). Però el que més abunda són els individus procedents de llocs veïnals respecte a Valls, com Alió, Vallmoll, Puigpelat, la Riba... i d'altres situats una mica més enllà, com el Catllar, Vespella, Vistabella, Vilallonga, Vila-rodona... Es pot considerar que el poder d'atracció de la vila de Valls fou exercida sobretot cap a zones situades a llevant, en els límits orientals del Camp. Potser les relacions comercials explicarien aquest fet, entre d'altres factors. En tot cas, abunden les petites poblacions que certifiquen un origen rural de molts dels enfranquits; de vegades, la procedència indicada es correspon a un hàbitat dispers, segons denoten algunes indicacions (un tal del terme de Peralta, del terme de Montmell, etc.). Quant a repeticions, es posa en evidència el cas de Vallmoll (població pertanyent als Cardona i després als Burguès), ja que és un dels llocs que apareix citat més vegades (6), especialment durant el segon decenni del s. XV.

D'altra banda, pot resultar sorprenent la inclusió d'individus provinents dels poblats situats dins el mateix terme de Valls, com Espinaversa i Fonscaldes (a més de la granja de Doldellops, pertanyent a Poblet). Ben mirat, tals franqueses concernien estrictament als que venien a fer residència a la vila, deixant de costat el terme. Un altre aspecte que cal posar de relleu és que també trobem franqueses atorgades a persones naturals de la vila, com en el cas de Joan Forçor (1419), del qual parlarem més endavant a partir dels capítols fets amb ell. Ara bé, no en tots els casos podem estar segurs que es tracti de nòvinguts (ni de persones que tornaven a la vila després d'haver estat un temps fora), ja que podem observar la inclusió d'alguns vilatans (o de persones ja domiciliades a la vila) que per alguna raó o altra també podien acabar rebent algun tipus de franquesa.⁴³

Tocant a la professió dels enfranquits (vegeu quadre adjunt), cal fer altres observacions. La nòmina obtinguda és força variada, com ens mostra el llistat que exposarem tot seguit (a falta, però, de molts altres —la majoria— dels quals no en sabem res). Ara bé, cal pensar que l'exercici d'un ofici no devia ser l'únic factor tingut en compte, sinó que n'hi hauria d'altres (per exemple, el fet de prendre muller, com ja hem vist en nota), de manera que no en tots els casos importava donar a conèixer la professió del beneficiari.

Un primer grup de beneficiaris seria el constituït pels menestrals. Hi trobem persones tant del sector del tèxtil com de la construcció, del metall, de la pell o d'altres, però de manera que en principi no es pot inferir cap preferència sobre determinats oficis en comptes d'altres. Són els següents: 3 ferrers i 2 menescals (comptant-hi un ferrer que també era menescal), 1 blanquer, 1 assaonador i 4 sabaters; 4 paraires, 3 teixidors, 3 sastres i 1 calceter; 2 basters, 2 corders, 2 fusters, 2 cantarers, 1 picapedrer i 1 mestre de cases. Cal afegir-hi 1 pintor (de retaules?), de nom Joan Luic. Tals franqueses podien contemplar algunes exempcions especialment adreçades als qui exercien un ofici, pel que fa a les matèries primeres que necessitaven: així, com es declara a propòsit dels germans Sartre (1419), de professió corders, aquests no pagarien imposició "de tota obra de lur ofici de cordam". La mateixa exempció —adequada a cada cas— devia fer-se en altres oficis.

A banda d'aquells, trobem esmentats 2 mercaders, 2 especiers, 1 carnisser i 1 moliner; 1 notari i 1 escrivà; 3 metges i 2 barbers, a part del mestre Berenguer Ubac, que també caldria comptabilitzar dins d'aquest mateix àmbit professional. També els advocats, sovint involucrats en els plets de la vila, podien rebre algun tipus de franquesa (en especial, cal prendre nota de l'enfranquiment fet el 1458 a micer Cases, advocat de la vila, el qual, a més, era nadiu de Valls). I, a jutjar per una disposició donada el 1457, també els mestres de gramàtica passaren a ser candidats a beneficiar-se d'algun tipus de franquesa.⁴⁴ Però el fet més sorprenent és la inclusió en el llistat d'un batlle: es tracta de Guillem de la Bruna, que fou enfranquit l'any 1454. En aquest cas, hom té la impressió d'estar davant d'una concessió revestida de motivacions més polítiques que altra cosa (el fet encara és més escandalós, si tenim present que el batlle, segons el que hem vist al començament, intervenia en l'acte de concessió de tals franqueses). Hom s'apartaria, d'aquesta manera, de les motivacions que solien guiar la pràctica de l'enfranquiment.

TIPUS DE FRANQUESA

En principi, l'atorgament d'una franquesa s'havia d'emmotllar al que estava establert a les ordinacions i crides que ja hem comentat anteriorment; d'aquí les habituals remissions que es fan a "la franquesa acostumada" o al fet de concedir-la "en la forma acostumada". També en bastants casos es té cura d'assenyalar que l'objecte d'enfranquiment era (només) el moble, de vegades afegint-hi alguna altra apreciació, com en el cas de Berenguer Rabassó (1403), que fou enfranquit "del moble que.n aportarà e no d'altri", o com en el cas del barceloní Nicolau dez-Camps (1417): del moble que portés, exclòs el que ja tenia a la vila. En canvi, Joan Lleida (1401) fou enfranquit del moble que portés i de la meitat de l'estima del moble que, pel que es veu, ja se li havia registrat al corresponent llibre de les estimes.⁴⁵ Per tant, sembla que alguns d'aquests nouvinguts ja estaven establerts o semiestablerts a la vila en el moment en què es formalitzà l'acte de la concessió de tals franqueses. A nivell més concret, també es fa referència als aixovars, en la mesura que no eren considerats objecte d'enfranquiment, tal com es fa explícit en el cas del sastre Berenguer Mulner (1396); o bé en el cas del paraire Pere Escaler (1396), el qual havia contret matrimoni després d'haver estat enfranquit, raó per la qual "deu pagar per l'exovar que a pres ab sa muler" (la filla d'Antoni Grimau). Si més no, la mesura era lògica atenent que els béns de l'aixovar procedien de famílies ja arrelades a la vila. Però, enfront de totes les possibles variacions a què podia donar peu l'aplicació de la norma, el més corrent era que tots els béns adquirits d'ençà la franquesa haguessin de contribuir. Per consegüent, tampoc en aquest punt es pot parlar d'exempcions totals.

Altres vegades, es donen a conèixer concessions amb certes particularitats afegides. Podem esmentar el cas de Francesc Virgili, d'Alió, que fou enfranquit el 1410. En aquest cas, se li permetria de tenir ovelles (bestiar de llana) fora els senyals que es posaven al terme, sense necessitat de recollir-lo —dintre senyals—; això sí, a canvi de pagar una quantitat anual (1 florí i mig). Mentre el Consell no fes una estimació general de béns, hauria de pagar proporcionalment a la dita quantitat en totes les quèsties, així com en el dotzè (no en va, la franquesa és coetània a l'establiment d'aquest impost) i en altres càrrecs de la vila. Però el cas més sobresortint és el de Joan Forçor (o Fortor), que era nadiu de Valls, cosa que explicaria el major nombre d'atencions que li dispensaren, segons es

posa de manifest en els capítols establerts amb ell el 2-III-1419 [document íntegrament transcrit a l'Annex núm. 2]. D'antuvi, se li feia enfranquiment del moble, tant del que tingués aleshores com també del que pogués adquirir en el futur, fet que mostra un major grau de generositat que no es tenia envers la resta d'enfranquits. Bé que havia de contribuir pels béns immobles, raó per la qual havia de figurar a les estimes, es fa constar que havia de tributar-hi segons el preu de compra (i no per més). Altrament, l'elenc de tributs fiscals eximits resulta ser força més ampli que el de qualsevol altre nouvingut, incloent-hi coronatges per exemple, i exceptuant-hi únicament el *Princeps Namque*. A banda d'això, també era agraciat d'altres enfranquiments relatius a imposicions: dels cabrits que mengessin ell i la seva família (l'única vegada en què es fa explícit aquest acompanyament) i, així mateix, del dret que es cobrava per l'entrada de vi, prèvia demanda de llicència als jurats. En un altre punt se li donava plena llibertat per anar-se'n si així ho decidia, sense incórrer en cap pena (recordem que, segons les crides, tothom ténia imposada una multa d'1 florí en cas de no complir amb el temps estipulat). A l'últim, també podia formar part del Consell, alhora que quedava exonerat de tota responsabilitat pel que fa a l'exercici d'algun càrrec de la vila. Parem atenció en aquest darrer punt, ja que la possibilitat d'entrar al Consell, o d'exercir algun ofici de la vila, fou prohibida el 1454 de forma general a tothom que tingués franquesa.⁴⁶ En aquest sentit, l'admissió al Consell (en el cas comentat abans) subratlla el tracte de favor que es podia dispensar als naturals de la vila quan comunicarien la intenció de tornar a la seva vila nadiua. Per a la resta, no cal dir que tal prohibició marcava també una separació taxativa entre la plena condició de veí i la dels qui havien d'esperar al temps convingut (fins a 20 anys en alguns casos) per poder ser acceptats en els òrgans de representació locals. ¿Devia ser aquesta la causa de les renúncies formulades per alguns a seguir gaudint de la franquesa?

Llevat, doncs, d'alguns casos més extraordinaris, com el comentat suara, l'habitual fou concedir les franqueses acostumades. Però també fora d'aquesta consideració tindríem les anomenades *franqueses de capellà*, les quals fan acte de presència tardanament. Així, durant la dècada de 1450, es concediren algunes franqueses d'aquest tipus, segons tenim comprovat en un mínim de quatre casos, encara que de segur que n'hi devia haver més. I, pel que hem dit abans, caldria considerar els beneficiaris un xic més afortunats que tots els altres.

PERÍODES D'ENFRANQUIMENT

Naturalment, un altre aspecte a comentar és el temps de gaudi. En línies generals, podem dir que el període més corrent fou de 10 anys (que abraça el 70% de tots els casos que tenim documentats), seguit a distància de les franqueses de 20 anys (amb una mica més del 20%). En el 10% restant s'hi encabeixen altres períodes: de 3, 5, 8, 12 i 15 anys. Certament, hi ha una part important (al voltant d'un 40%) dels quals no s'indica cap límit temporal, encara que es podria inferir tenint en compte les disposicions generals ja comentades. En qualsevol cas, es mantindria la primacia de les franqueses a 10 anys (almenys fins al 1425), substituïdes d'ençà aleshores per les de 20 anys. De tota manera, hi ha un cas particularment cridaner, ja que s'escapa totalment del que conforma la tònica general. Ens referim a Berenguer Ubac (1426), el qual fou beneficiari "a tota sa vida". No sembla que ningú més hagués rebut una franquesa tan esplèndida.⁴⁷

Així doncs, el temps de concessió anà variant al llarg del període estudiat: durant una primera etapa (fins a la crisi de 1406) el període més habitual, si bé alternant amb altres períodes, tant per sota (de 5 i 8) com per sobre (de 12 i 15 anys), són els 10 anys; fins aquest moment, sembla, doncs, que el temps de gaudi era una qüestió negociable en cada cas. En canvi, a partir de 1410, el període de 10 anys és present en tots els casos registrats llevat d'un primer, localitzat aquell mateix any, que és de 6 anys, i llevat també d'altres casos dels quals desconeixem en principi el període de gaudi, si bé es pot sobreentendre que devia ser també de 10 anys. Naturalment, aquesta homogeneïtzació hauria estat possible gràcies a les crides generals realitzades en aquest sentit. Si més no, el període de 10 anys sembla haver estat molt corrent a tot arreu a l'hora de concedir franqueses, ja que devia ser concebut com el temps ideal d'integració al veïnatge. La mesura devia servir també per posar fi als greuges comparatius que podien derivar-se de concessions diferents. Per altra banda, l'ampliació a 20 anys que es féu el 1426 (d'acord amb la crida indicada abans) la tenim comprovada ja a partir del 1427. I de nou es va haver de ratificar el 1455, quan sembla que s'estava tornant a la pràctica anterior dels 10 anys. Ja en la darrera etapa (fins al 1479), el període vintenal sembla haver estat predominant. En tot cas, cal remarcar aquest canvi global dels 10 als 20 anys com un intent de donar una major empena a l'establiment de nous pobladors, en una època en què devia ser més necessari que mai.⁴⁸

Ara bé, malgrat procurar donar el mateix tipus de franquesa a tothom (d'acord amb les disposicions realitzades), no sempre fou així. Algunes qüestions sorgiren a propòsit de la diferent temporalitat assignada a algunes franqueses. Seria el cas plantejat pel fill de Bartomeu Carbonell, que havia deixat de pagar la quèstia durant una quinzena d'anys, concretament dels censals que rebia l'esmentat Bartomeu i que abans rebia el seu sogre Jaume Ballester, ja difunt, com a beneficiari d'una franquesa de 20 anys.⁴⁹ Un cop revistat el cas, es comprovà que tal franquesa havia estat concedida a 10 anys (i no a 20), de manera que el temps de passava l'assignat. Després de reclamar el dictamen de l'advocat de la vila, aquest sentencià contra l'esmentat declarant que havia de pagar pel temps que havia excedit d'ençà la finalització de la franquesa.⁵⁰ El fet posa en evidència que, malgrat tot, no sempre es tenia controlat el temps de concessió de cada franquesa, amb la qual cosa sempre quedaria oberta la porta a la picaresca i als intents de frau per part dels beneficiaris.

En definitiva, sembla que la política d'enfranquiment, en la mesura que anava encaminada a captar forans per fer augmentar el nombre de vilatans (i de contribuents), tingué bastant d'èxit, independentment de si tals individus continuaren residint a la vila abans o després de finalitzar el període de franquesa. Ara bé, també s'ha fet palès que no totes les franqueses concedides eren iguals, de manera que, tot i observar unes regles comunes, el fet és que alguns podien ser afavorits més que no pas d'altres. Tractant-se també de franqueses que acostumaven a anar adreçades a menestrals o a d'altres persones qualificades amb alguna professió considerada d'utilitat per al comú de la vila, també es donà la possibilitat de beneficiar persones amb les quals es devien sospesar altres interessos. Si més no, l'aparició d'enfranquits d'un cert estatus (mercadors, advocats...), com s'observa sobretot al s. XV, o el fet de beneficiar-se de franqueses especials, ens fa recelar sobre les veritables intencions del Consell i dels favoritismes a què podia donar lloc l'extensió dels enfranquiments a persones que no responen al sobredit clixé.

Sigui com sigui, la concessió de franqueses esdevingué un instrument al servei dels governants municipals, no tan sols per les raons més ostensibles (creixement de la població, conservació i foment de determinades activitats econòmiques), sinó també per fer créixer el nombre potencial de contribuents, tant o més necessari en una situació d'angúnia i d'importants dificultats com les que trasbalsaren la vila de Valls a principis del s.XV. Al capdavant, tals franqueses no semblen haver estat tan generoses com podríem haver pensat a priori, puix que s'aparten bastant del que seria una exempció total de qualsevol obligació fiscal. En aquest fet rau també l'ampli ventall de possibilitats i variables que es deuen donar a cada lloc. Vist així, caldria disposar d'altres estudis que donessin a conèixer les diferents modalitats de franqueses concedides pels municipis d'aquesta època per poder fer valoracions de tipus comparatiu, a fi i efecte d'acostar-nos una mica més al que fou aquesta pràctica, tan estesa a nivell municipal, i a les seves intrínquils, atès que es tracta d'un tema que fins al moment no ha rebut tota l'atenció que mereixeria per part dels historiadors.

Annexos

ANNEX I. BENEFICIARIS DE LES FRANQUESES ATORGADES A VALLS (1384-1479)

Font	Any	Beneficiari	Professió	Lloc de procedència	Durada	Puntualitzacions
LG	1384	Joan Angelat			10 anys	concessió de l'1-X-1384
LG	1384	Pere Armengol	ferrer		10 anys	8-XII-1384
LG	1386	Llorenç Ondara			10 anys	21-I-1386
LG	1386	Guillem Miracle			10 anys	14-II-1386
LG	1386	Pere Çavila			10 anys	28-IV-1386
LG	1388	Pere Piquer	sabater		10 anys	des del 4-VII-1388
LG	1389	un tal Porta			8 anys	per sentència del 12-VII
LG	1390	Bernat Vendrell			10 anys	des de Cinquagèsima (13-V)
LG	1390	Pere Güell			8 anys	des de Cinquagèsima (13-V)
LG	1391	P ^e Conesa			5 anys	des de Pasqua (22-IV)
LG	1393	Bartomeu Cardona	baster		5 anys	des del 3-IX-1393 fins al 1398
LC	1394	?	barber		5 anys	acord del 2-III

LC	1394	Pere Maçó	escrivà		10 anys	acord del 25-III
LC	1394	Pericó Ripoll			a convenir	sols del que pren de la seva muller (acord del 5-IV)
LG	1394	Ramon Buada			10 anys	28-XII, començant a Carnestoltes
LC	1395	en Miracle		Vila-rodona	10 anys	acord del 18-IV
LC	1395	Torramiga			10 anys	acord del 13-IX
LC	1395	Ramon Cabrer	ferrer i menescal		(10 anys)	acord del 30-XI; del moble i segons la forma acostumada
LC	1396	Berenguer dez-Coll		Vallmoll	10 anys	acord del 6-II, del moble
LG	1396	Berenguer Mulner	sastre		12 anys	des de Sant Andreu; no s'hi compta l'aixovar de la seva muller
LG	1396	Arnau Puig		Alió	10 anys	des de St. Andreu
LG	1396	Ramon Escaler	paraire		10 anys	des de Tots Sants; deu pagar per l'aixovar que ha pres amb la seva muller
LC	1396	Pere Pedroló			10 anys	acord del 3-XII
LG	1397	Guillem Restó			10 anys	des del 3-II-1397 fins al 4-II-1406
LG	1397	Ramon Bafarull		Torrelles	10 anys	des de Pasqua
LG	1397	Joan Pericé	blanquer	Montblanc	10 anys	des de Nadal
LG	1398	Berenguer Oller	cantarer...		10 anys	avinença del 29-IV
LG	1398	Jaume Prats	cantarer...		10 anys	avinença del 29-IV
LG	1399	Francesc Guerau	fuster		15 anys	des del 17-II-1399 fins al 20-II-1414

LG	1400	Antoni Manresa (gendre d'en Pardel)		8 anys	des del 18-V-1400 fins al 1408
LC	1401	Joan Lleida, fill de Joan † (carnisser)		no espec.	acord del 4-VII; del moble que portarà i la meitat de l'estima del moble
LG	1402	Pere Jover	Alió	10 anys	des de Sant Bartomeu
LG	1402	Ferrer Espasa, donat de Doldellops		10 anys	des de Sta. M ^a de set. [anul·lada]
LG	1403	Berenguer Rabaçó, marit de Dastela?	Pontarró	10 anys	des de Carnestoltes; del moble portat
LG	1403	Nicolau dez-Camps		10 anys	des de Santa Magdalena (22-VII)
LG	1403	Berenguer Andreu i mare		(10 anys)	des de Sta. M ^a set.; 10 anys del moble; del siti: 5 (fill) i 3 (mare)
LG	1403	Bernat Mulet, àlies Cariven		10 anys	des de Sant Tomàs; del moble
LG	1404	Berenguer Rebuster		10 anys (...)	des de Sant Antoni (15-I); del moble i 3 anys del siti
LG	1410	Joan Albinyana	Vallmoll	6 anys	des de Sant Joan (juny)
LG	1410	Francesc Virgili	Alió	10 anys	des de Sta. M ^a set.; del moble
LG	1410	Pere Montserrat	la Torra	10 anys	des de Tot Sants
LG	1410	Joan Lleida		10 anys	des de Santa Llúcia; del moble
LG	1411	G ^o Cervelló	Vallmoll	10 anys	des de Nadal
LG	1411	Antoni Pujot	Vallmoll	10 anys	des de Nadal

LG	1411	Pere Sistarer, fill d'A.	la Riba	10 anys	des del 8-IV
LG	1413	Miquel Çapoda	Pontils	10 anys	des de Sta. M ^a set.; del moble
LG	1413	Joan Miquel	Nulles	10 anys	des de Sta. M ^a set.
LG	1413	A. Roig	terme de Peralta	10 anys	des de Sta. M ^a set.
LG	1413	Llorenç Morera		10 anys	acordat a St. Miquel (29-IX)
LG	1414	Pere Paó	sabater	?	des de Sta. M ^a set.
LG	1414	Pere Rovira	Vallmoll	10 anys	des del 3-XII
LG	1415	Joan Diç, fill de Joan	sastre	10 anys	des de la festa (sic) de setembre
LG	1416	Antoni Rubert		10 anys	des del 4-II
LG	1416	Guerau Artús		10 anys	des del 4-II / franc del moble
LG	1416	Pere Taraça		10 anys	des del 4-II
LG	1416	Jaume Solsona		10 anys	des del 4-II
LG	1416	Jaume Giner	Torrelles	10 anys	des de Tot Sants; del moble
LG	1416	Berenguer Martí, àlias Fagona	Puigpelat	10 anys	des de Tot Sants; del moble
LG	1417	mestre Asbert dez-Puig	metge de física nat. Morvedre (regne de València)	(10 anys)	
LG	1417	Joan Pujalt	Conesa	10 anys	des de Carnestoltes; del moble
LG	1417	Nicolau dez-Camps	Barcelona	10 anys	des de Pasqua; del moble portador
LG	(1418)	Berenguer Cases i fill		10 anys	atorgada el 12-VIII-1416 (començant a Nadal-1417), es tornà a fer el 10-IX-1418 (des de Sta. Creu de set.)

LG	1418	Guillem Canela			(10 anys)	comptador des de Nadal-1418, però atorgada el maig de 1420
LG	1419	Joan Forçor	nadiu de Valls		(10 anys)	capítols fets el 2-III
LG	1419	Bartomeu i Antoni Sartre, gns,	corders	Tàrrega	10 anys	des de Pasqua; del moble etc.
LG	1419	Antoni Pastor, germà de Joan			10 anys	des de Pasqua
LG	1419	Pere Roig, gendre d'A. Grimau	paraire		10 anys	des de Pasqua
LG	1419	Antoni Freixe	ferrer	Vilallonga	10 anys	des de St. Andreu
LG	1420	Guillem Castelló	teixidor	Espinaversa	10 anys	des de St. Antoni
LG	1420	Pere Tarragó	teixidor		10 anys	des de Carnestoltes
LG	1420	Francesca Perpinyana, vídua de Nicolau Perpinyà, notari	(Tarragona)		10 anys	des de Carnestoltes
LG	1420	Esteve Asam	paraire		10 anys	des de Carnestoltes
LG	1420	Joan Canela			(10 anys)	des de St. Joan
LG	1420	na Marcona, muller de Jaume Veciana	(la Masó)		10 anys	des de Sta. M ^a Magdalena
LG	1420	Lluís Puig			10 anys	des de Nadal
LG	1420	Joan Canela, gendre d'en Tarraça	el Catllar		(10 anys)	
LG	1420	Francoy Trestrull	especier		(10 anys)	
LG	1420	Pere Sistarer, fill d'A.	la Riba		10 anys	comptador des de Nadal-1420, però atorgada el 10-III-1421
LG	1420	Simeon Paó			10 anys	des de Nadal
LG	1421	en Messeguer	Tarragona		(10 anys)	
LG	1421	Maria? Roalls	Torrelles		(10 anys)	des de Pasqua

LG	1421	Bernat Pere	mestre de cases		10 anys	des de Nadal
LG	1425	Berenguer Çafont			10 anys	començà l'1-X
LG	1426	Berenguer Ubac	(mestre)			acordat el 23-IX-1426; de tot el moble i a tota sa vida
LG	1426	Pere Sunyer		Vila-rodonà		des del 12-XI
LG	1426	(no indicat)	sabater	Alió		des de l'11-XII
LG	1427	Berenguer de Soldevila		Vila-rodonà	20 anys	des del 8-V
LG	1431	Francesc Baset		Barcelona	20 anys	des del 7-II o III
LG	1433	Andreu Oliver		Vespella		des de l'1-IV
LG	1433	Pere Sistarar		del <i>Condat</i> (?)	20 anys	des de l'1-IV
LG	1433	Pere Blanc		terme de Vespella		des del 16-IX
LG	1436	Esteve Martiñç		Muntanyana		des de St. Joan
LG	1437	Guim Caruç		Arboç	20 anys	des de St. Miquel
LG	1437	Joan Assam				
LG	1437	Jaume Grossa				
LG	1438	Joan Deures	[sabater]			
LG	1438	Guillem Senant	[assaonador]			
LG	1439	Jaume Mas				
LG	1439	Pere Monjo				
LG	1440	Guillem Arnau	[moliner]			
LG	1440	Pere Segarra				
LG	1440	Pere Segant				
LC	1440	Jaume Ballester			10 anys	franquesa de totes coses
LG	1442	Joan Mataler	barber		20 anys	
LG	1442	Bartomeu Juncosa			20 anys	des de l'1-I
LG	1442	Joan Oliver				
LG	1442	Antoni Avella				
LG	1443	Joan Querol				

LG	1443	Bernat Provolls				
LG	1443	Pere Talavera				
LG	1443	Joan Ferrer				hi renuncià
LG	1443	Berenguer Besant	notari	Pla	20 anys	des del 7-IX; del moble
LG	1443	Berenguer Progol		terme Montmell	20 anys	des de l'1-IX; del moble
LG	1444	Bartomeu Paó				
LG	1444	Antoni Armada				
LG	1444	Macià Sabater				
LG	1444	Joan Miracle				
LG	1445	Pere Guasc				
LG	1445	Bartomeu Cabessa				
LG	1445	Bartomeu Guixar				
LG	1445	A. Cerdà				
LG	1445	Pere Ferrer	mercader		20 anys	
LG	1445	Pere Anguera	paraire			
LG	1446	Jaume Mestre				
LG	1446	Andreu Mestre, fill de l'anterior				
LG	1447	Pere Roures				
LG	1448	Berenguer Fortuny				
LG	1450	Antoni Ponch				
LG	1450	Pere Cervera				
LG	1450	Joan Giner				
LG	1450	Pere Terragó				
LG	1450	Bartomeu Contijoc, gendre de Bartomeu Puig				
LG	1451	Joan Fuster	picapedrer			
LG	1451	Bernat Mestre				hi renuncià el 6-V-1460
LG	1452	Antoni Amill				
LG	1452	Amill Frarer				

LG	1452	Joan Aguiló				
LG	1452	Berenguer Mas				
LC	1453	dona Blanca				acord del 21-I; franquesa de capellà
LC	1453	mestre Guillem	metge	Montblanc		acord del 10-II; franquesa de capellà
LC	1453	mestre Freixe	metge	natural de la vila		acord del 28-X
LC	1453	(no indicat)	mercader	Barcelona		acord del 2-XII; franquesa de la carn
LG	1453	Joan Gavalrà				
LG	1454	Joan Estella			10 anys	
LG	1454	na Plana			10 anys	
LC	1454	Guillem de la Bruna	batlle		3 anys	acord del 7-IV; franquesa de la carn (o franquesa de capellà?)
LC	1455	Guillem Ramon	sastre	Vallmoll	10 anys	acord del 2-II
LC	1455	Sistarar (macip),	cosí d'en Torredemer		10 anys	acord del 2-II
LC	1455	Blanca de Mur				acord del 19-X; franquesa de capellà, des de Pasqua
LG	1455	Gabriel Sistarar				
LG	1455?	Antoni Gili		Vistabella		
LG	1455	Gabriel Mas	baster		20 anys	està al c/ de Vila-nova
LG	1456	A. Gili		Vistabella		
LG	1457	Macià Piles				
LC	1457	Antoni Soler		el Pont d'Armentera	20 anys	acord del 18-XII
LC	1457	en Contijoc		Barberà		acord del 18-XII

LC	1458	micer Cases	advocat de la vila	(nadiu de Valls)		acord del 4-I; franquesa de la carn
LG	1458	Bonanat Fortuny				
LG	1458	Pere Jover, gendre de R. Armengol				des de l'octubre
LG	1458	(Jaume) Freixa	especier			des de l'agost
LG	1458	Antoni Soler			20 anys	
LG	1458	Joan Gavalrà			20 anys	
LG	1459	Antoni Ferrer	menescal		20 anys	des del 24-III
LG	1459	Santgenís, pare i fill			20 anys	des del 24-III
LG	1459	Antoni Gener	teixidor	del castell (?)	20 anys	
LG	1460	Giscafré		Fonscaldes	20 anys	des del 2-IV
LG	1460	Joan Luic	pintor		20 anys	des del 6-V
LC	1461	(no identificat)		Lleida		acordat al nov., franquesa acostumada
LG	1462	Joan Veciana			(10 anys)	
LG	1462	Joan Muntagut		el Pla	20 anys	
LG	1462	Marçal Palau				
LG	1463	Nadal Martí		Puigpelat		
LG	1465	Antoni Gavalrà			20 anys	des del 10-II
LG	1465	Antoni Joan Mestre (mestre?)			20 anys	
LG	1465	Bartomeu Barberà				
LG	1469	Pere Torrademer				
LG	1469	Bernat Axemeno		Puigpelat		
LG	1470	Pere Porta		Casafort		
LG	1471	Blanca, muller de P. Blanch i fill Pere		Vilabella		des de l'abril
LG	1478	Joan Roig	calsater		20 anys	
LG	1479	Jaume Buada	fuster	Vallmoll	20 anys	

**APÈNDIX 2. CAPÍTOLS D'ENFRANQUIMENT FETS AMB JOAN FORÇOR, NADIU DE VALLS
(AHCV, LLIBRE GROS, FOL. 156r)**

1419, març, 2. Valls.

Digous, a II dies de març any MCCCXVIII^e los honrats en P. Ballot, P. Examuç, Ramon Cases, jurats l'any present de la vila de Vals, finaren fer la franquea al senyor en Johan Forçor, qui volia venir star en Vals en la forma dejús escrita, ço és, segons los capítolls davall escrits donats per lo dit Johan Forçor ab les respostes a cascun capítoll per part de la vila fetes, los quals capítolls són escrits de mà del honrat en Pere Picot, batxeler en decrets e en arts, e les respostes scrites de mà mia, Pere Ripoll, qui la present scriu, les quals respostes en los dits capítols lo present dia dementre sonaven *prima* en la taula del honrat en Pere Examuç, presents los honrats en Pere Ballot, Pere Examuç, jurats, e lo dit sènyer en Johan Forçor, la qual franquea li fem per lo poder a els dat per l'onrat Consell Gnerall qui.s tench en la sala diumenge qui.s continua XV dies del mes de janer, any MCCCCXVIII^e, a present, los quals capítols són aquests:

Supplicació feta per en Johan Forçor, fill e nadiu de la vila de Vals, de les coses dejús largament contengudes:

Primerament, demana lo dit Johan al honorable Consell e pròmens de la vila desús dita que li facen franquea de tots béns mobles que el aja a present ni en sdevenidor aurà de vida sua.- Plau a la vila lo dit capítoll;

Item, demana que si ell compra siti ni propietats degunes, que per aquell for que comprarà o li costarà, aja a pagar en valies, e nos pus avant, e aquesta franquea demana a vida sua.- Plau a la vila lo dit capítoll;

Item, demana la dita franquea de totes talles e càrrechs que la vila faça ne en sdevenidor sia tenguda de fer per qualsevöll causa, manera o raó vinga que la vila de Vals desús dita aja a fer axí com és per guayta, ost, cavalcada, hostatge, coronació de rey o de regina, e de cascun càrrech que la vila aja a fer, sau *Princep namque*.- Plau a la vila lo dit capítoll, però que aja a pagar questia de les coses en lo segon capítoll contengudes;

Item, vol e demana que si en festes negunes ni entre l'any lo dit Johan volrà menjar negun cabrit de son bestiar, que d'aquest cabrit ho cabrits no sia tengut de pagar inpoició ninguna en tall condició que lo dit Joan ne gos donar ne vendre sinó aqueles persones que en casa sua menjaran o co<n>vidats seran.- Plau a la vila lo dit capítoll;

Item, vol e demana que si entre l'any el volrà metre qualche barrall de vin grach o de moscat, que aquel puscha metre sens pagar degun dret e perill degú a ell ni als seus no se'n puscha seguir.-Plau a la vila lo dit capítoll ab què.n deman licència ans de metre lo dit vi;

Item, vol que si en sdevenidor ell no si'n trobave bé ni.s volia mudar, que la vila no li puscha fer enpaix, enbarch ni contrast en neguna guisa, avans se'n puscha anar sens deguns càrrechs d'ell e de sos béns.- Plau a la vila lo dit capítoll;

Item, demana lo dit Johan que no.l poguessen metre en negun offici de la universitat si ya el, per son plau alt (?) no'l volia pendre, mes que no.n pogués ésser forçat, abceptat de Consell.- Plau a la vila lo dit capítoll.

Notes

1. En aquest tema, és un bon referent l'estudi de M. TURULL, *La configuració jurídica del municipi baix-medieval. Règim municipal i fiscalitat a Cervera entre 1182-1430*, Barcelona, 1990, p. 348 i ss., especialment centrat en els aspectes jurídics de la qüestió i amb referència a diversos textos legals.

2. Aquest col·lectiu ha estat objecte d'estudi en el nostre article: J. MORELLÓ, "De contributionibus fiscalibus: els conflictes entre el municipi de Valls i la Comunitat de Preveres", *Anuario de Estudios Medievales*, 29 (1990), pp. 689-729.

3. Sobre això, vegeu, L. PILES, *La población de Valencia a través de los "Llibres de avehinament" (1400-1449)*, Ajuntament de València, 1978; també F. ROCA TRAYER, "La inmigración a la Valencia Medieval", *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, LIII (1977), pp. 65-83. Per al cas cerverí: M. TURULL, *La configuració...*, p. 31 (en aquest lloc, el primer volum de veïnatge s'inicia el 1391). Piles es basa, de fet, en llibres que contenen "Lletres de Avehinament" i que arrenquen del 1371. Ara bé, així com la forma d'ingrés al veïnatge que figura en el cas cerverí serveix una forta similitud amb el que analitzarem en el cas de Valls, en els aveïnaments valencians, pel que es veu, l'adquisició de la condició de veïnatge era immediata, ja de bon començament amb totes les obligacions i tots els drets inherents a tal condició (el prefixament d'un temps límit tindria, en tot cas, un caràcter de prova, amb l'objecte de veure si el beneficiari en qüestió complia tots els requisits estipulats). En canvi, en el nostre cas, podríem dir que la condició de veïnatge no s'adquiria sinó ben bé al finalitzar el període preestablert, fet que donava peu mentrestant a la configuració d'un col·lectiu particular (d'aspirants al veïnatge) amb un estatus fiscal *sui generis*.

4. Per la seva proximitat, convé tenir en compte el cas estudiat per F. CORTIELLA, *Una ciutat catalana a darreries de la baixa edat mitjana: Tarragona*, Tarragona, 1984, p. 271 i ss., pel que fa almenys al període 1400-1475.

5. El tema procedeix d'un dels nostres capítols de tesi ("La política d'enfranquiment com a reflex de les transformacions del sistema fiscal", vol. 1, pp. 631-644), on també tenim exposat el cas de Reus; cf. J. MORELLÓ, *Fiscalitat i finances de dues viles del Camp de Tarragona: Reus i Valls durant els segles XIV i XV*, 2 vols., tesi doctoral inèdita, Univ. de Barcelona, 1998.

6. El nom *Llibre Grosté* el seu origen en la grandària del seu format, tot i que en absolut es correspon al nom original, que hauria estat *Llibre Vermell*, probablement en al·lusió al color que devien tindre les cobertes de pergamí, actualment substituïdes per unes vulgars tapes de cartró. Com se sap, es tracta de denominacions molt corrents a l'època (de la mateixa manera que es parla de *Llibres Verds* en referència a singulars recopilacions de privilegis). El volum en qüestió aplega diversos plecs de fulls, sense estar relligats els uns amb els altres. Això, juntament amb la superposició de diferents numeracions, fa difícil de poder saber quin ordre es devia seguir originalment.

7. Bona part, doncs, de les dades que tenim sobre les persones enfranquides es troben a la miscel·lània documental de l'anomenat *Llibre Gros* de la vila, fols. 155 r-158 v, 163 v-164 v i 170 r-v (seguim per això la numeració actual que es dóna a cada full, ometent la foliació que sembla ser l'original, corresponent a una altra ordenació que obligaria a

trastocar l'ordre que segueix aquest volum). Tanmateix, és útil tenir en compte algunes de les foliacions originals a fi d'establir lligams entre les disposicions que es donen a les Actes del Consell i les que trobem recollides en aquest volum miscel·lani.

8. La sèrie es compon de diversos volums, que cobreixen els següents períodes: 1393-1396; 1396-1402 (amb una considerable llacuna entre el 1397 i el 1400); 1450-1453; 1453-1462; i 1472-1474.

9. Els primers exemples que coneixem daten del 1332: aquest any es féu un préstec a favor d'un manyà, el qual, a canvi, prometia als jurats de no marxar de la vila; AHAT, Manuals—Valls—, 1331-32, c. 4, núm. 26b, s.f.; 25-I. Per la seva banda, Puigjaner citava un altre cas de préstec realitzat a un oller de Martorell i que data del setembre del mateix any; cf. F. PUIGJANER, *Historia de Valls*, p. 68 (de l'edició de 1881).

10. Llorenç Ondara, posem per cas, mostrà la franquesa que li fou feta el 21-I-1386 per deu anys. I, com ell, altres persones varen fer el mateix, totes les quals apareixen anotades en aquest llistat.

11. AHCV, Consell (1393-1396), fol. 99 r. Tal crida, com també assenyala Cortiella, s'havia de fer en dies de mercats (i de fires), cosa que permetia donar-ne tot el ressò que calia, no tan sols entre els vilatans, sinó també entre els forasters que concorrien al mercat.

12. Amb un endeutament força elevat, com tenim exposat a J. MORELLÓ, "La crisi financera en una vila del Camp de Tarragona: Valls a principis del segle XV", dins M. SÁNCHEZ (ed.), *Fiscalidad real y finanzas urbanas en la Cataluña medieval*, CSIC-Barcelona, 1998, pp. 219-254.

13. I acaba amb la frase següent: "En testimoni de la quall cosa manam vos fer la present per mà de etc., scrivà nostre pensionat, e ab lo segell comú de la universitat de la dita vila sagellada. Datum in villa de Vallibus, etc."; AHCV, Llibre Gros, fol. 155r.

14. Més endavant posem al corrent de tots els tributs esmentats en relació a la concessió de franqueses, no tan sols de l'actual referent documental, sinó també d'altres posteriors.

15. AHCV, Llibre Gros, fol. 170r-v.

16. AHCV, Consell (1453-62), fol. 22v; 27-VIII. És possible, malgrat que no ho podem confirmar, que es volgués introduir algun canvi en el tipus de franquesa (com seria l'obligació de contribuir també pel moble, fins aleshores eximit de tota contribució?). Anys després, però, es mantenia el mateix tipus de franquesa, o sia, pel que fa a l'exempció del moble.

17. AHCV, Consell (1453-1462), fol. 60v; 28-XII. Hom es remet a una crida continguda al Llibre Vermell, carta 177. Efectivament, aquest número resulta ser el que trobem anotat com a original al Llibre Gros, en un full que actualment està numerat amb el 170.

18. AHCV, Consell (1453-1462), fols. 137v-138r. Hom comentava que venien a la vila molts estrangers, alguns dels quals eren de poc fiar per tal com se'ls involucrava en bandositats, mentre que alguns altres se n'anaven —segons es diu— després d'haver fet els seus afers a la vila.

19. Per a més informació, vegeu J. MORELLÓ, "La problemàtica d'un impost a finals del segle XIV: la imposició de l'onzè a Valls el 1394", dins *Miscel·lània de Textos*

Medievals, 8 (1996), pp. 249-282; “Els impostos sobre la renda a Catalunya: redelmes, onzens i similars”, *Anuario de Estudios Medievales*, 27/2 (1997), pp. 903-968.

20. La mateixa expressió la trobem a Reus i en altres llocs més distants, com Menorca; cf. M.A. CASASNOVAS, “Els manifestes de béns com a instrument de fiscalitat”, dins *Estudis d’Història Econòmica*, 1 (1991), p. 68.

21. Cf. J. MORELLÓ, “*De contributionibus fiscalibus*”, ja citat més amunt (nota 2).

22. Així, tan sols quan es tractés de talles d’església podien ser gravats per tot tipus de béns (tant els considerats propis com els d’església, que bàsicament inclouria els beneficis pels quals rebien censals), mentre que en les talles de murs tan sols havien de respondre fiscalment per béns patrimonials propis (immobles o rèdits), exclosos, doncs, els béns mobles i també els beneficis.

23. Amb tot, també tenim indicis per pensar que la franquesa de capellà devia ser equivalent a una exempció d’imposicions. Així, Guillem de la Bruna rebé franquesa de la carn a 3 anys, tot puntualitzant que havia demanat franquesa de capellà; AHCV, Consell (1453-62), fol. 6v; 7-IV-1454.

24. Això no obstant, una declaració del Consell del 1456, en al·ludir a la pràctica seguida fins aleshores, sembla contradir aquest suposat enfranquiment del moble: “com per temps passat tots els qui se alegraven de franquesa estimaven llur moble (!?) nombrant aquell per ésser contributaris en talls de mur, d’obres d’església e de maridatge” i encara en altres drets dels quals no eren considerats francs; AHCV, Consell (1453-62), fol. 61v; 15-II. De tota manera, pot ser que en realitat es volgués referir a l’immoble.

25. Segons l’estudi que hem fet d’aquesta magnífic exemplar de font fiscal: cf. J. MORELLÓ, “Les estimes de 1378: consideracions sobre la població fiscal de Valls”, *Historia et Documenta*, en premsa.

26. De cada un se sol indicar l’any en què començava la franquesa o fins i tot el període de gaudi, com Pere Brunet, que tenia començada la franquesa el 1430 i amb una durada de 20 anys. Altres són els següents (en algun cas indicant que eren francs de moble): Andreu Oliver, el 1433 (també per 20 anys); Aimeric de Secabecs i Joan Deures, sabater, el 1435; Guillem Senant, assaonador, el 1438; Guillem Arnau, moliner, el 1439; en Monjo, Joan Secabecs i Pere Segant, el 1440; Pasqual Grossa, el 1441; Antoni Avella i Guillem Sabater, el 1442; Joan Querol, Bernat Provolls i Antoni Amat, el 1443; Pere Anguera i Joan Maimó, el 1445. En total, doncs, 17 enfranquits, encara que no podem descartar que n’hi hagués alguns més. De fet, a part de la vila, figura com a enfranquit un home establert a Fontscaldes, fet que revela que els poblats del terme també realitzaven enfranquiments, segurament a imatge i semblança de la política duta a terme a la vila. Però, tot plegat, obliga a relativitzar els resultats obtinguts, puix que ens confirma que hi havia un major nombre d’enfranquits enfront dels que tenim anotats al quadre. A més, en els casos en els que hi ha coincidència de noms, no sempre hi ha concordança pel que fa a l’any d’enfranquiment.

27. Antoni Olivella i Joan Coma eren francs de moble. En altres casos s’indica l’inici de la franquesa: Pasqual Montserrat (el 1482); Bernat Tarascó (el 1478); Antoni Contijoc (el mateix any de les estimes: 1485); seguit d’altres afegits al registre i que iniciaven la franquesa més tard, com un tal Gabriel Radio (?) (amb franquesa del 1487) o el teixidor Berenguer Martí (el 1488). Atès, però, que les principals fonts d’informació utilitzades

en aquest treball (Llibre Gros i Llibres del Consell) ens porten com a màxim fins al 1479, cap dels indicats en aquestes estimes queden registrats al quadre que hem confeccionat (Annex 1).

28. I “segons que antigament era acostumat”; AHCV, Consell (1453-1462), fols. 61v-63r (abraça tres consells amb dates que van del 15-II fins al 7-III).

29. AHCV, Consell (1453-1462), fol. 96v; 22-IV-1457. No sabem si tals franqueses adreçades als mestres contractats per la vila hauria esdevingut una tàctica aplicada a tots ells.

30. AHCV, Consell (1393-96), fol. 14v; 2-III.

31. *Ibidem*, fol. 15r; 8-III.

32. *Ibidem*, fol. 67v; 6-V.

33. Evidentment, el Consell era lliure de concedir franqueses o no segons el tipus de persona que ho sol·licités. Però de vegades eren els mateixos nouvinguts els qui sol·licitaven la concessió d'algun préstec (en comptes d'una franquesa?). Així, el 1457 trobem una demanda efectuada per un corder per tal que li fessin una subvenció o préstec de 50 s., tal com ja s'havia fet amb altres persones, però res no s'indica de concedir alguna franquesa; AHCV, Consell (1453-62), fol. 96r; 22-IV.

34. En la columna situada més a la dreta anotem, sempre que aparegui indicat a la nostra font d'informació, la data precisa d'inici (i final) de la franquesa en qüestió. També cal tenir en compte que una cosa és la data en què era subscrit el pacte (dada extreta generalment de les Actes del Consell) i una altra és el moment o festivitat a partir del qual començava a comptar la franquesa (dada que amb més freqüència trobem indicada al Llibre Gros). Entre una i altra data pot haver-hi cert distanciament, cosa que de vegades ens pot fer passar d'un any cap a l'altre. Més sorprenent és el fet de trobar franqueses de caràcter retroactiu, és a dir, quan l'inici de la franquesa és anterior al moment en què oficialment es pactà (cas de Guillem Canela o de Pere Sistarer, de la Riba), cosa que pressuposa, de fet, algun tipus de negociació anterior. En el cas de Berenguer Cases (i fill) es féu un primer pacte a l'agost del 1416, començant a comptar la franquesa a partir de finals del 1417, però després (setembre de 1418) es féu un altre pacte, cosa que empenyé a variar l'anterior data d'inici.

35. A títol comparatiu, a la ciutat de Manresa, en un espai temporal bastant similar (1390-1490), s'atorgaren un total de 378 franqueses (és a dir, més del doble del nombre que tenim comptabilitzat a Valls); cf. M. TORRAS, *La crisi del segle XV a Manresa. Una aproximació a partir dels llibres de Manifests*, Manresa, 1996, p. 24, n. 7. L'autor utilitza, com nosaltres, una relació d'enfranquits elaborada pel propi municipi.

36. Seria el cas de mossèn Pere de Beviure, la demanda del qual fou remesa als jurats, oïdors i un prohoms, sense que sapiguem quin fou el resultat de la comissió; AHCV, Consell (1396-1402), fol. 45r; 24-V. En alguns casos es tardà bastant de temps d'ençà que es formulava la demanda fins a la resolució que finalment es féu. Podem esmentar el cas de Ramon Cabrer, el qual surt a col·lació en un consell tingut l'octubre del 1394, tot i que hem d'esperar fins al novembre de l'any següent per trobar la concessió pertinent; AHCV, Consell (1393-96), fols. 45r i 90r; 25-X-1394/30-XI-1395.

37. Seria el cas de Joan Ferrer (1443), que renuncià a la franquesa tot indicant que volia contribuir. Ignorem què s'amaga darrere d'una decisió tan sorprenent; per

exemple: obeïa a l'expectativa de poder accedir a algun càrrec municipal? Sigui com sigui, també l'hem comptabilitzat, cosa que no hem fet en altres casos que són poc clars. Per exemple, de Gabriel Rubert es diu que no volia cap franquesa, sinó que volia pagar, i semblantment en el cas de Joan Torner (ambdós apareixen anotats no gaire abans de l'esmentat Joan Ferrer, per bé que de cap dels dos s'indica l'any en concret i, a més, en el cas de Gabriel Rubert es ratllà el nom). Altres renunciaren quan ja havia passat bastant de temps d'ençà el moment de concessió de la franquesa: és el cas de Bernat Mestre, que l'obtingué el 1451 i hi renuncià al cap de nou anys.

38. Sobre la fallida financera i les vicissituds que travessà el municipi en aquesta època (en especial, sobre el plet sostingut amb els creditors), ens remetem al nostre article citat més amunt (nota 12).

39. Cal tenir present, de tota manera, que l'annualitat del govern municipal no coincideix amb l'any natural, de manera que no tots els enfranquits d'un any ho varen ser per la mateixa triada de jurats, especialment si tals enfranquiments daten dels primers mesos de l'any, que generalment és previ a l'acte de renovació dels càrrecs municipals, que, d'altra banda, anà variant al llarg del període.

40. Res comparable, però, amb el nombre d'aveïnaments que es produïen en poblacions més importants com València, on les xifres anuals oscil·len per damunt de 10, comptabilitzant algun cop més de 70 aveïnaments en un sol any (com el 1401); cf. L. PILES, *La població de València, op. cit.*, p. 29.

41. Deixant a banda una dona que apareix el 1403 acompanyant el seu fill, hem d'esperar fins al 1420 per trobar-ne la primera. Es tracta d'una tal Francesca Perpinyana, vídua de Nicolau Perpinyà, notari tarragoní (1420), i d'ençà aleshores n'apareixen algunes més, com la muller de Pere Blanc, en aquest cas acompanyada del seu fill (1471).

42. Figura, tanmateix, un donat de la granja de Doldellops (pertanyent a Poblet), el qual fou enfranquit el 1402, tot i que, segons s'indica al marge, aquest enfranquiment no va tenir efecte.

43. Seria el cas de Pericó Ripoll, el qual es beneficià d'una franquesa arran d'haver pres muller a Montblanc (però "solament d'açò que are pren ab madona sua"); AHCV, Consell (1393-96), fol. 51r; 5-IV-1394.

44. Es tractava d'enfranquir qualsevol mestre que vingués a la vila per ensenyar gramàtica, concretament de la carn i del forment que compressin per al seu consum propi; AHCV, Consell (1453-62), fol. 96v; 22-IV.

45. AHCV, Consell (1396-1402), fol. 50r; 4-VII.

46. Incloent-hi, en aquesta prohibició, oficis que fossin de la cort; AHCV, Consell (1453-62), fol. 6v; 7-IV.

47. Ens consta que el 1435 el referit Berenguer Ubac, oriünd de Tortosa, però habitant a Valls, rebé el privilegi de milícia (ACA, Cancelleria, reg. 3126, fol. 128r), amb la qual cosa hauria hagut de deixar la franquesa que li havia atorgat el municipi per tal d'acollir-se a la seva nova condició, sens dubte millor que l'anterior.

48. Recordem que la successiva reducció (durant la primera meitat del s. XV) en el nombre de membres que havien de tenir els Consells General i Especial, s'atribuïa a una disminució de la població per raons diverses. Hom ja es queixava amargament en aquest

sentit arran de la suspensió de pagaments del 1406 (sobre això, vegeu J. MORELLÓ, *La crisi financera...*, p. 237). De nou, el 1441, es constata una “disminució de gents”, que afectà els caps d'alberg i els homes del Consell; Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona, *Registra Negotiorum*, c. 8, núm. 21, fols. 92v-93r.

49. En concret, deuria 26 ll.; AHCV, Consell (1453-62), fol. 55v; 6-X-1455. De ser així, aquest cas seria exponent del traspàs d'una franquesa a una altra persona, que era parenta del primer recipiendari.

50. *Ibídem*, fol. 59v; 30-XI.